
Kronika

in Paranose v Nušičevem «Narodnem poslaniku» ali n. pr. tipi gg. J. Stanojevića, Madžarića, Radenkovića in gospe Zlatkovićeve in Stokićeve v Veselinovićevi in J. Stanojevićevi igri iz srbskega narodnega življenja «Potera». Vendar srečaš razne tipe tudi v tujih delih — skoro redno posrečene, premišljene odrske prikazni, ki se večkrat dvigajo celo v žarko sfero splošne človeške pomembnosti. — V kolikor je omenjeno stremljenje po ustvarjanju družabnih tipov prirodni odgovor moderni dramski literaturi, toliko je z ozirom na dramska dela, na primer Shakespearjevega pojmovanja in višine, manj upravičeno in kot edini način prikazovanja brezpomembno. Igralci pa, ki zmorejo sijajne kreacije družabnih tipov, kaj radi odrekajo pred višjo in težjo nalogo ustvarjanja celotne človeške osebnosti, njenega značaja in njenih elementarnih problemov. Tako ostajajo tudi nekateri člani beograjske drame, n. pr. v Shakespearjevih delih, s svojimi kreacijami nekje v polmraku, brez izrazitih obrisov in brez jasnih linij njihovih pojavov. Važno pa je, da te zabrisane prikazni vendarle ne motijo celote, kar je deloma zasluga režije, v prvi vrsti pa zasluga prirodne inteligence posameznikov. In kolikor toliko odgovarjajoča soigra daje močnejšim potencam možnost do polnega razmaha; žar njihovih kreacij pretaplja potem celo uprizoritev v harmoničen obraz. V Shakespearjevem «Beneškem trgovcu» je bil gospod Isajlović — najsvetlejši talent beograjske drame — mogočna hrbtenica vsega večera. Prožl je vlogo Shyloka z vso svojo umetniško osebnostjo in ustvaril imponanten tragičen karakter logičnega in iz notranjosti enega človeškega življenja lijočega razvoja. Vsak velik igralec nikdar ne ustvari na odru le lice človeka, pač pa tudi njegovo usodo — vse tisto, s čemer človek nemo izpričuje sebe in svoje bistvo, svoj milje in sploh svoj svet. In g. Isajlović je ustvaril takega Shyloka. Blizu njegove umetniške višine sta bila g. Antonijević kot dož in g. N. Gošić kot Lancelot. Knez iz Aragonije g. Zlatkovića je bil fina, blesteča karikatura strogo v potrebnih mejah.

Pereči problem sodobnega gledališča — problem inscenacije — čaka tudi v Beogradu še svoje rešitve. Eksperimentov raznih stilov, neopravičenih ekstremnosti in neokusnega hlastanja po efektih sicer ni, pač pa se oprema uprizoritev skoro večji del oslanja na brezkrvni realizem, ki mu razne nove razdelitve prostora, prenovljene kulise in včasih razkošnejši kostumi poskušajo osvežiti lice in ga vsaj na zunaj opravičiti. Seveda je harmonija okvirja s predstavljenim delom skoro redno le zunanja, ali pa nudi oder ilustracijo, ki nima ne svoje prostornine, ne svojega živca. Nastopajočim osebam je dano le plitvo, površno in šibko ozadje, mesto da bi bile z vsem svojim pojavom učarane v sebi odgovarjajoč prostor. Častna izjema so dekoracije g. Brajlovskega in kostumi, izvršeni po načrtih njegove soproge. Uprizoritve, ki jih je opremil on, značijo resne, pozitivne čine v boju za moderno odrsko opremo in pričajo o pomembnem slikarskem umetniškem pojmovanju, o zdravem in izdelanem okusu, o široki izobrazbi in vestnosti svoje naloge. Njemu je uprizorjeno delo organizem, ki mora v osebah in okolici najti svoj harmoničen izraz; in tega poskuša, odgovarjajoče delu, svobodno doseči zdaj z izpolnitvijo prostora, zdaj z barvnimi kombinacijami zaves, kostumov itd. Njegovi najizrazitejši in umetniško najvišji v tej sezoni sta bili inscenaciji Donizzettijeve opere «Don Pasquale» in Čajkovskega opere «Pikova dama». Dasi tujec, bo gotovo s svojim delom zarezal trajno sled v razvoju beograjskega gledališča in bržkone odgojil koga od domačinov za resne poskuse v to smer.

Ferdo Kozak.

Vpliv francoske literature na inozemstvo. Znana pariška revija «Les Nouvelles Littéraires» razmotriva v svojih zadnjih številkah o vplivu, ki

Kronika

ga ima francoska literatura na inozemska slovstva. V to svrhu je uredništvo formuliralo štiri vprašanja, ki jih je razposlalo raznim znanim pisateljem, kritikom in literarnim historikom po tujih deželah. Ta vprašanja se glase: 1.) Kakšno je sedanje stanje vpliva, ki ga ima današnja francoska literatura na literaturo vaše dežele? Je ta vpliv v zastoju ali napreduje? — 2.) Na katerih poljih se javlja najmočneje: v romanu, gledališču, poeziji, eseju? — 3.) Katera «šola» ali katera «smer» predstavlja v vaših očeh najtočneje francoskega duha? — 4.) Kateri so slednjič pisatelji in dela, ki jih vi najbolj cenite in ki uživajo pri literarnem občinstvu vaše dežele največji sloves? — Odgovori, ki jih revija zdaj prinaša, so nadvse zanimivi, v bistvu pa večinoma precej skeptični. Med drugimi so poslali svoje odgovore za rusko literaturo znani pisatelj Ivan Bunin, za češko literarni historik dr. A. Novak, za slovensko dr. A. Debeljak (čigar odgovor pa doslej še ni bil objavljen). Zelo zanimivo in popolnoma na svoj način je odgovoril za angleško literaturo znameniti dramatik Bernard Shaw. Njegov odgovor slove: 1.) Tega vpliva danes ni več. Zola je pred štiridesetimi leti vplival na Georgea Morea in Anatole France se je deset let kesneje vtisnil A. B. Walkleyu — odtlej nič več. — 2.) Na nobenem. — 3.) Francoski duh zdaj literarno ni več zastopan; niti v francoskem časopisju, ki se je brezupno amerikaniziralo, ne more najti svojega izraza. — 4.) Jaz sem star mož, ki čita tuptam Molièra, a jaz ne morem najti nobene podobnosti med njegovim delom in delom modernih francoskih avtorjev, ki so, če ne brezupno partikularistični in nemoderni (samozadovoljstvo bo ruiniralo Francijo), v svojih čuvstvih in pojavih internacionalni in povzemajo na ta način evropsko gibanje, ne pa karakteristično provincionalno negibljivost francoske umetnosti.

F. A.

Prešernov sonet z akrostihom Pavšku in Stelzichu. (V korekturo komentarja Žigonovega v Časopisu za zgodovino in narodopis, 1906, 195, in Puntarjevega v zborniku «Dante», slovenska izdaja, 217.) Stvar se mi zdi enostavna: korarja knjižni cenzurni revizor Jurij Pavšek in gubernijalni svetnik Anton Štelzich (častni korar) sta inkriminirala tik pred 18. ali vsaj med 18. in 25. julijem 1835. v Prešernovi nemški elegiji Čopu ravno šest najmočnejših tercijn, ki jih je moral poet nadomestiti s tremi novimi (prim. Lj. Zvon, 1925, str. 28); poet se je koj maščeval z grožnjo in akrostihom, ki ga je morda še z novo redakcijo nemške elegije poslal v cenzuro. Po moji sodbi je torej napačno, če ostaja kdo še po najdbi cenzuriranega fragmenta Prešernove nemške elegije (Slovan, 1917, 117) pri trditvi, da je posvetil Prešeren «vsled njunih šikan radi nelegitimne objave Venca z akrostihom Julijinega imena» še ljubljanskima cenzorjema en sonet «z njunim imenom», «češ, nata še vidva svojega, če Vaju tako boli — akrostih, ki pravzaprav noče Vama ničesa» (tako je sodil dr. Žigon pred najdbo fragmenta in te sodbe do danes javno ni popravil); ali če se zida tudi v tem primeru še vedno na Žigonovi osnovi in piše, da je nastal ta «razljučen opomin Prešernov» «tik pred» nemško elegijo v Čopov spomin, in da si je Prešeren, ko mu je cenzor «komaj nekaj dni po Čopovi smrti v kljub prejšnjemu posvarilu zopet pomagal» s cenzuriranjem nemške elegije, v Krstu izbral tako «snov in tako konstrukcijo celote, s katero je mogel vsaj zakrito oplaziti» cenzorja Pavška in Stelzicha (dr. Puntar, 1921).

Fr. Kidrič.

Korektura k članku «Iz delavnice za komentar Prešerna». (Vsled opozoritve g. drja. Žigona.) Na str. 34. je treba črtati v 31. vrsti vrinek «Pavel Šoklič se omenja v Preš. zap. aktu», ker se je le v mojem spominu Škofic pretvoril v Šokliča.

Fr. Kidrič.

Urednikov «simplimatur» dne 2. marca 1925.